

STRUKTURA ZMODYFIKOWANYCH TYPÓW PRZESTĘPSTW

Analiza teoretyczna

Joanna Brzezińska

STRUKTURA ZMODYFIKOWANYCH TYPÓW PRZESTĘPSTW

Analiza teoretyczna

Joanna Brzezińska

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Publikacja powstała w ramach projektu badawczego finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC 2012/07/D/HS5/00605

Stan prawny na 1 lutego 2021 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Marek Mozgawa

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne

Małgorzata Masłowska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8223-710-8

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Moim Rodzicom

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp	13
Rozdział I	
Typy zmodyfikowane przestępstwa – zagadnienia wprowadzające	27
1. Pojęcie struktury a typologiczna struktura normatywna	27
2. Typizacja jako proces kształtowania typu przestępstwa	30
3. Pojęcie typu przestępstwa	41
4. Pojęcie odmiany przestępstwa.....	42
5. Relacja między pojęciem typu a pojęciem odmiany przestępstwa	50
6. Typ zmodyfikowany jako metatyp przestępstwa	51
7. Rodziny typologiczne przestępstw	54
Rozdział II	
Typy uprzywilejowane przestępstwa	63
1. Uwagi wstępne o pojęciu typu uprzywilejowanego przestępstwa	63
2. Typ uprzywilejowany przestępstwa w ujęciu konstrukcyjnym	73
3. „Klasyczne” typy uprzywilejowane	82
3.1. Konstrukcja normatywna	82
3.2. Charakter „klasycznych” typów uprzywilejowanych....	95
4. „Wypadek mniejszej wagi” jako szczególna formuła uprzywilejowanego typu przestępstwa	107

4.1. Konstrukcja normatywna	107
4.2. Charakter „wypadku mniejszej wagi” przestępstwa	122
5. Nieklasyczne typy uprzywilejowane	138

Rozdział III

Typy kwalifikowane przestępstwa	141
1. Uwagi wstępne o pojęciu typu kwalifikowanego przestępstwa	141
2. Typ kwalifikowany przestępstwa w ujęciu konstrukcyjnym	153
3. Typy kwalifikowane a znamiona strony przedmiotowej	156
4. Typy kwalifikowane ze względu na znamiona strony podmiotowej	271
5. Typy kwalifikowane ze względu na podmiot	283
6. Szczególne kategorie typów zmodyfikowanych przestępstwa	312
6.1. Przestępstwa dwuaktowe (złożone) trwałe	312
6.2. Wielość znamion kwalifikujących przy jednej odmianie typu	321
7. Typy kwalifikowane przez „okoliczności” i przez „następstwa”	323
7.1. Konstrukcja normatywna	323
7.2. Zagadnienia szczególne	332
8. Relacja diagnozy i prognozy do znamion statycznych i dynamicznych czynu zabronionego	346
9. Strona podmiotowa przestępstw kwalifikowanych	357

Rozdział IV

Właściwości typów zmodyfikowanych przestępstw	381
1. Uwagi wstępne o pojęciu właściwości typów zmodyfikowanych przestępstw	381
2. Dynamika typów zmodyfikowanych przestępstw	382
3. Relacyjność jako cecha typów zmodyfikowanych	405
4. Samodzielność a samoistność typów zmodyfikowanych	419
5. O proporcjonalności i dysproporcjach zmodyfikowanych typów przestępstw	427

Rozdział V

Typy zmodyfikowane przestępstw – szczególne zagadnienia odpowiedzialności i wymiaru kary.....	439
1. Formy zjawiskowe i stadialne a typy zmodyfikowane przestępstw.....	439
1.1. Podżeganie i pomocnictwo.....	439
1.2. Współsprawstwo.....	463
1.3. Usiłowanie.....	471
2. Błąd.....	479
2.1. Błąd co do okoliczności stanowiącej znamię kwalifikujące.....	482
2.2. Błąd co do okoliczności stanowiącej znamię uprzywilejowujące.....	491
3. Relacje między typem zmodyfikowanym przestępstwa a normami sankcjonowaną i sankcjonującą.....	501
3.1. koncepcja A. Spotowskiego.....	503
3.2. koncepcja T. Bojarskiego.....	506
3.3. koncepcja A. Zolla.....	508
3.4. koncepcja P. Kardasa i W. Wróbla.....	513
3.5. koncepcja Ł. Pohla.....	515
3.6. Próba zarysowania koncepcji własnej.....	519
4. Zbiegi.....	522
4.1. Zbieg pozorny.....	522
4.2. Zbieg rzeczywisty.....	535
5. Wymiar kary a kwestia znamion modyfikujących.....	546

Rozdział VI

Tendencje dotyczące częstotliwości typów zmodyfikowanych przestępstw w wybranych regulacjach kodeksowych.....	565
1. Typy zmodyfikowane przestępstw a tendencje ich występowania w Kodeksie karnym z 1969 r.	565
2. Typy zmodyfikowane przestępstw a tendencje ich występowania w Kodeksie karnym z 1997 r.	580
3. Typy zmodyfikowane przestępstw a tendencje ich występowania – uwagi na tle regulacji projektowanych i wprowadzonych do Kodeksu karnego od 2015 r.	592
4. Wnioski <i>de lege lata</i> i uwagi <i>de lege ferenda</i>	625

Zakończenie	629
Bibliografia	659

WYKAZ SKRÓTÓW

AUMCS	- Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
Biul. PK	- Biuletyn Prawa Karnego
CPKiNP	- Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
Dz.U.	- Dziennik Ustaw
GSP	- Gdańskie Studia Prawnicze
Kodeks karny z 1932 r.	- rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.)
Kodeks karny z 1969 r. (d.k.k.)	- ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)
Konstytucja	- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
k.k.	- ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)*
k.k.s.	- ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2020 r. poz. 19 ze zm.)
k.w.	- ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2019 r. poz. 821 ze zm.)
KZS	- Krakowskie Zeszyty Sądowe
LEX	- System Informacji Prawnej Wydawnictwa Wolters Kluwer
NM	- Nowa Medycyna
M. Praw.	- Monitor Prawniczy
NP	- Nowe Prawo
OSA	- Orzecznictwo Sądów Administracyjnych
OSAB	- Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
OSAŁ	- Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Łodzi
OSNIK	- OSNIK Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Kar na
OSNKW	- OSNKW Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Kar na i Wojskowa

OSNP	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Pracy, Ubezpieczeń
OSNPG	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Prokuratura Generalna
OSP	-	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	-	OSPiKA Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
Pal.	-	Palestra
PiP	-	Państwo i Prawo
Prok. i Pr.	-	Prokuratura i Prawo
PS	-	Przegląd Sądowy
PUG	-	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	-	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
WPP	-	Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNIBPS	-	Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZNUJ	-	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUŁ	-	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego

* Jeśli z kontekstu nie wynika, że chodzi o Kodeks z 1932 r. albo z 1969 r.

WSTĘP

Problematyka typów zmodyfikowanych przestępstwa stanowi w obowiązującym prawie karnym jedno z tych zagadnień teoretycznych, które kumuluje obszerny zakres rozważań dogmatycznych. Uzasadnienia takiego stanu rzeczy należy poszukiwać w samej jego istocie, wyrażającej się nie tylko w konieczności rozważenia procesu przemodelowania teoretycznego typu zasadniczego przestępstwa w jego typy zmodyfikowane, lecz również w konieczności określenia struktury i charakteru analizowanych konstrukcji dogmatycznych oraz ustalenia ich wzajemnych relacji normatywnych. Analiza dogmatyczna zagadnienia przedstawionego w pracy pozostaje ponadto złożona, zważywszy na istotę typów zmodyfikowanych przestępstwa, która wymaga uwzględnienia ich szczególnej, dwupłaszczyznowej konstrukcji. Należy bowiem uściślić, że typ zmodyfikowany stanowi przestępstwo o konstrukcji zmodyfikowanej, względem swojego teoretycznego pierwowzoru występującego w postaci typu podstawowego, a aktualizować się on może zarówno w odmianie uprzywilejowanej, jak również kwalifikowanej. Uczynione zastrzeżenie teoretyczne wskazuje, że wszelkie obserwacje i wnioski natury dogmatycznej, sformułowane w odniesieniu do typów zmodyfikowanych przestępstwa, muszą uwzględniać ich dychotomiczną naturę, przyczyniając się jednak z całą pewnością do swoistych utrudnień teoretycznych w zakresie wypracowania ujednoczonych konstrukcji, a niekiedy czynią takie zabiegi normatywne niemożliwymi.

Zważywszy na wskazane powyżej zastrzeżenia, struktury typów zmodyfikowanych przestępstwa stanowią wysoce niejednolite konstrukcje dogmatyczne. Wymaga się bowiem, w określeniu ich założeń, uwzględnienia owej niejednorodności strukturalnej badanej kategorii

przestępstw, która w zasadniczy sposób przyczynia się do pogłębienia zróżnicowanych rozwiązań normatywnych. Uwzględniając perspektywę strukturalną obowiązujących konstrukcji normatywnych, poddanych przeobrażeniom w procesie modyfikacji typu podstawowego przestępstwa, należy mieć na uwadze konieczność przeprowadzenia analizy wielu zróżnicowanych oraz niekiedy radykalnie odmiennych od siebie konstrukcji teoretycznych, w których zaktualizować mogą się analizowane typy przestępstw. Zważywszy na fakt odmienności konstrukcyjnej, która zachodzi między odmianami o charakterze uprzywilejowanym oraz kwalifikowanym, zasadnicze analizy ich założeń odbywać się będą w pracy z zachowaniem różnic, jakie się między nimi kształtują, oraz z zachowaniem nakreślanych odrębności, jakie pojawiają się w obszarze każdej z odmian właściwych dla przedstawionych typów przestępstw.

Elementy konstrukcyjne, które aktualizują się w poszczególnych odmianach zmodyfikowanego przestępstwa, wyrażające się w uwypukleniu ich cech szczególnych powodują, że analiza struktur normatywnych wskazanych przestępstw obejmuje nie tylko ich specyficzne właściwości, lecz w równym stopniu uwzględnia także towarzyszące im kontrowersje oraz występujące między nimi różnice. Zaawansowany stopień odmienności oraz różnorodność analizowanych konstrukcji uzasadnia konieczność ich usystematyzowania, celem określenia kolejnych rodzajów szczególnych formuł, które zostaną poddane dogłębnej charakterystyce dogmatycznej, przedstawionej w niniejszej monografii, właściwych dla poszczególnych wielowariantowych odmian typów zmodyfikowanego przestępstwa. Formuły te mają na celu wyznaczenie charakterystycznych założeń typów zmodyfikowanych przestępstw, jak również wskazanie, które z nich oraz po wypełnieniu jakich przesłanek osiągają stopień konkretyzacji, uzasadniający ich teoretyczne wyodrębnienie.

Dążenie do poszukiwania wspólnych właściwości, w pełni charakterystycznych dla analizowanej kategorii przestępstw (zarówno w odmianie uprzywilejowanej, jak również kwalifikowanej), determinuje konieczność ich wyodrębnienia z perspektywy rozważań teoretycznych, które obejmować będą nie tylko elementy natury konstrukcyjnej, ale również aspekt częstotliwości ich występowania w strukturze ustawy karnej, ich zrelacjonowanie względem typu podstawowego, a także względem siebie

nawzajem, wyznaczenie zakresu ich typologicznej samodzielności oraz dopuszczalnej samoistości względem typu zasadniczego, jak również określenie zakresu proporcjonalności, jaka między nimi się kształtuje w ujęciu konstrukcyjnym oraz materialno-prawnym. Ujednoczenie zakresu właściwości charakterystycznych dla wszystkich typów zmodyfikowanych przestępstwa wymaga poddania gruntowanej analizie dogmatycznej tych obszarów ich funkcjonowania, które mogą wskazać na przenikanie i uzupełnianie obserwacji teoretycznych o nowe, nie-poczynione wcześniej ustalenia teoretyczno-prawne, które w zaawansowanym stopniu przybliżać będą istotę analizowanych konstrukcji.

Doniosłym obszarem rozważań, jakie zostaną przedstawione w niniejszym opracowaniu, będzie wyznaczenie płaszczyzny badawczej w zakresie szczególnych zagadnień odpowiedzialności karnej, dotyczących przedmiotowej konstrukcji typów zmodyfikowanych przestępstwa. W tym celu wyselekcjonowane problemy badawcze obejmować będą następujące zagadnienia: formy stadialne oraz postacie zjawiskowe przestępstwa, problematykę błędu, relacje między typami zmodyfikowanymi a strukturą normy sankcjonowanej i sankcjonującej, rodzaje zbiegów przepisów, szczególnie zagadnienia z zakresu strony podmiotowej w zakresie prognozowania i diagnozowania, dotyczącego występowania określonych kategorii znamion zmodyfikowanych. Wskazane zagadnienia poddane zostaną analizie teoretycznej z zachowaniem dwóch zasadniczych założeń, określenia aktualnego stanu dogmatyki prawa karnego oraz wskazania ewentualnych kontrowersji lub rozbieżności dogmatycznych co do ich interpretacji. Istotnym aspektem rozważań podjętych w niniejszej części pracy pozostanie nakreślenie relacji normatywnych, jakie determinuje problematyka wymiaru kary w kontekście znamion zmodyfikowanych przestępstwa.

Ostatnim z podjętych obszarów analizy, który w niezbędny sposób przyczyni się do kompleksowego scharakteryzowania badanej kategorii przestępstw, pozostanie wskazanie tendencji, które determinowały aktywność ustawodawcy w zakresie częstotliwości oraz charakteru typizacji zmodyfikowanej przestępstw. Oznacza to, że wskazane zostaną kierunki kryminalizacji czynów zabronionych, przybierających postać typów zmodyfikowanych przestępstwa w celu ustalenia, czy podejmowane na

przestrzeni obowiązywania kolejnych regulacji kodeksowych wysiłki legislacyjne powodowały wzrost, czy spadek ich ogólnej częstotliwości w części szczególnej Kodeksu karnego oraz jaki charakter przybierały na przestrzeni zmieniających się kodeksów karnych typy zmodyfikowane przestępstw w zakresie stopnia ich rozbudowania normatywnego, a zatem czy dominowała w procesie penalizacji syntetyczność normatywna przepisów, czy może nadmierna kazuistyka stosowanych rozstrzygnięć normatywnych.

Nakreślone powyżej zagadnienia badawcze, skoncentrowane wokół struktury typów zmodyfikowanych przestępstwa, a także wymiar naukowy, który ze sobą noszą, w pełni uzasadniają przekonanie, że zasługują one ze wszech miar na dokonanie pogłębionej analizy o charakterze teoretycznym. Wielowątkowość ustaleń teoretycznych, uczyniona z wielu perspektyw: konstrukcyjnej, teoretycznej, materialno-prawnej, polityczno-kryminalnej, pozwoli z całą pewnością przybliżyć istotę oraz charakter badanych konstrukcji teoretycznych. Należy także mieć na uwadze, że ostatnie kompleksowe badania dotyczące struktur zmodyfikowanych przestępstwa zostały przeprowadzone blisko 40 lat temu przez Profesora Tadeusza Bojarskiego i w zasadzie poza opracowaniami przyczynkarskimi wskazany temat nie doczekał się kolejnych opracowań monograficznych. Upływ czasu, dotyczący rozważań dogmatycznych, które w doskonały sposób zostały przedstawione kilkadziesiąt lat temu w doktrynie prawa karnego, wymaga pochylenia się nad przedstawionym zagadnieniem z wnikliwością oraz dokonania kompleksowej analizy jego zmiennych, w celu sformułowania racjonalnej oceny w zakresie funkcjonowania obowiązujących rozwiązań normatywnych na gruncie podjętego tematu badawczego.

Oś konstrukcyjną dla przeprowadzenia badań przedstawionych w niniejszej monografii stanowiło wykorzystanie metody dogmatyczno-prawnej. Analizie poddane zostały regulacje prawne dotyczące struktury normatywnej typów zmodyfikowanych przestępstwa oraz towarzyszące im szczególne zagadnienia odpowiedzialności karnej, pozwalające określić relacje występujące między wskazaną kategorią czynów zabronionych a konstrukcjami teoretycznymi, które w bezpośredni sposób znajdują wobec nich zastosowanie wraz z całym spektrum różnorodnych,

niekiedy niejednorodnych problemów teoretycznych, wywołujących konieczność poszukiwania wiążących ustaleń normatywnych. Celem tego obszaru badań była ocena charakteru poszczególnych, obowiązujących rozwiązań legislacyjnych w zakresie typów zmodyfikowanych przestępstwa wraz z uwzględnieniem ich dwupłaszczyznowego rozwarstwienia, odzwierciedlającego ich specyfikę konstrukcyjną, odnoszącą się zarówno do odmiany uprzywilejowanej, jak również kwalifikowanej przestępstwa. Obok powyższej metody w pracy incydentalnie sięgnięto także po metodę historyczno-prawną. Jej zastosowanie wydawało się szczególnie uzasadnione ze względu na możliwość prześledzenia przeobrażeń rozwiązań teoretycznych, które obowiązywały w poszczególnych kodyfikacjach karnych XX w., jak również ewolucji poglądów orzecznictwa tego okresu na problematykę typów zmodyfikowanych przestępstwa. Posłużenie się przedstawioną metodą pozwoliło także na zdiagnozowanie trendów polityczno-kryminalnych, jakie kształtował ustawodawca polski, dookreślając charakter obowiązujących w przeszłości oraz aktualnych konstrukcji normatywnych, penalizujących zmodyfikowane typy przestępstwa wraz z wyznaczeniem ich statusu teoretycznego między rozstrzygnięciami o charakterze *stricte* syntetycznym lub *stricte* kazuistycznym.

Analiza dokonana oraz przedstawiona w niniejszej pracy zachowuje charakter teoretyczny. W pełni wykorzystano ponadto opublikowane i dostępne orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych, w którym problematyka ta znalazła swoje istotne odzwierciedlenie ze znaczną intensywnością, o czym świadczy liczba przedstawionych i przeanalizowanych orzeczeń.

Monografia została podzielona na sześć rozdziałów. Prowadzone rozważania dotyczyły w pierwszej kolejności sformułowania ustaleń o charakterze terminologicznym i teoretycznym (rozdział I). W dalszej kolejności pojawiły się uwagi o charakterze teoretycznym, obejmujące analizę wszelkich konstrukcji dogmatycznych, w których z perspektywy formalnej ujawniać może się natura typów zmodyfikowanych przestępstwa z uwzględnieniem ich dwupłaszczyznowej struktury, znajdującej swoje odzwierciedlenie w odmianie uprzywilejowanej oraz kwalifikowanej (rozdział II i III). Następnie wyznaczono i scharakteryzowano

Rozdział I

TYPY ZMODYFIKOWANE PRZESTĘPSTWA – ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE

1. Pojęcie struktury a typologiczna struktura normatywna

Zgodnie z leksykalnym brzmieniem termin „struktura” oznacza rozmieszczenie elementów składowych w danym układzie oraz zespół wzajemnych relacji i powiązań, które występują między tymi elementami¹. Jest to również pewien swoisty sposób powiązania poszczególnych elementów wskazanej konstrukcji, pozwalający dokonać ich spojenia w trwałą całość (pełnię), stanowiący jedność dla elementów, które ją budują. Wskazuje się zatem na sposób ich ułożenia w określonym porządku, a zatem pewien ich układ lub zespół, charakteryzujący się konkretnymi powiązaniem wewnętrznymi. Struktura odzwierciedla więc układ określonych elementów, które wykazują wzajemne wobec siebie przyporządkowanie i łączą się w określoną, zwykle zorganizowaną całość, uporządkowaną wedle ustalonego wzorca². Stanowi ona odzwierciedlenie zależności występujących w niej, poprzez wskazanie konkretnych elementów oraz ich powiązanie między sobą.

¹ Struktura to pojęcie rozpowszechnione szczególnie w socjologii, ale również w antropologii społecznej. Wśród jego twórców oraz badaczy, którzy w szczególności sposób skoncentrowali się na jego głębszym poznaniu, należy wskazać: H. Spencera, R. Durkheima oraz A. R. Radcliffe’a-Browna.

² *Słownik Języka Polskiego*, red. M. Szymczak, t. 3, Warszawa 1981, s. 352; *Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 4, red. R. Łąkowski, Warszawa 1987, s. 316.

Z perspektywy filozofii struktura przybierać może odmienne odcienie znaczeniowe, stąd niekiedy podkreśla się wzajemne powiązania jej elementów czy też tworzących ją części składowych, a niekiedy struktura stanowi obraz pewnej spójnej całości. Analiza pojęcia struktury bazuje jednak najczęściej na jej przedstawieniu w kontekście uwzględnienia powiązań między elementami składowymi struktury (relacjami), jak również wskazaniem tychże elementów, istnieją jednak i takie struktury, w których analizie poddaje się wyłącznie komponujące je relacje i relacje tych relacji³. W odniesieniu do określonych zjawisk lub zależności może istnieć struktura bazowa, która następnie ulega dalszym przekształceniom wewnętrznym, pozwalającym na uzyskanie wyższego stopnia jej złożoności względem punktu wyjściowego (tzw. struktura złożona).

Ze względu na elementy konstytuujące konkretną strukturę oraz ich usytuowanie względem siebie można wskazać różne jej rodzaje, np. strukturę społeczną, statystyczną, ekonomiczną, matematyczną czy organizacyjną⁴. Elementy, które wchodzą w skład poszczególnych przedmiotów, organizacji lub form wyznaczają sposób jej zorganizowania.

Przykładem odzwierciedlającym wielopłaszczyznowe powiązania budujące różnorakie relacje strukturalne wydaje się społeczeństwo. Aspektami elementarnymi tak określonej struktury pozostają: wiek, płeć, miejsce zamieszkania, stopień wykształcenia, zawód, stan cywilny. Ponadto, wedle innych stopni zróżnicowanego podziału, w społeczeństwie można określać jego strukturę demograficzną, zawodową, warstwową, rodzinną. Z kolei w strukturze rodziny także można wyodrębnić dalsze jej elementy konstrukcyjne, takie jak: relacje pokrewieństwa czy powinowactwa⁵. Natomiast struktura statystyczna stanowi opis badanej grupy z uwzględnieniem cech, które są badane na podstawie parametrów statystycznych, zwłaszcza miar statystycznych. Poziom występowania danej cechy lub zmiennej w badanej grupie dokonywany jest z uwzględnieniem następujących kategorii miar: położenia, zmienności

³ K. Turek, *Rozważania o pojęciu struktury*, „Zagadnienia Filozoficzne w Nauce” 1981/3, s. 9, <http://www.obi.opoka.org.pl/zfn/003/zfn00306Turek.pdf>.

⁴ K. Turek, *Rozważania...*, s. 9.

⁵ K. Turek, *Rozważania...*, s. 9.

oraz asymetrii⁶. Tym samym analiza struktury stanowi charakterystykę określonej grupy z perspektywy konkretnej cechy.

Stopień powiązania poszczególnych struktur może być zaawansowany lub niewielki, odzwierciedla on jednak relacje, jakie w określonej strukturze⁷ mogą występować, oraz ich formy, które mogą podlegać swojej ewolucji. Badając zróżnicowane zjawiska oraz przedmioty, można stwierdzić, że z wyższym lub niższym stopniem prawdopodobieństwa oznacza ona zawsze pewną formę organizacji, która może łączyć bardziej lub mniej rozbudowane elementy, konstytuujące byt poszczególnych form, do których się odnosi. Stąd wskazać też należy, że wśród struktur występują takie o etiologii wysoko złożonej (np. budowa chemiczna i przestrzenna białek; rozmieszczenie atomów, jonów lub cząstek w komórce elementarnej kryształu; krystalizacja struktury kryształów, które mogą być opisane za pomocą teorii struktur najgęstszych ułożeń jednakowych kul), poważnie wyspecjalizowane oraz zintegrowane, oraz inne, mniej złożone, o prostszych formach organizacji oraz o relatywnie słabszych powiązaniach, które mimo wszystko zachowują pewną wewnętrzną spójność (np. struktura społeczna).

Biorąc pod uwagę wskazane powyżej spostrzeżenia, należy stwierdzić, że jednymi z najbardziej rozpoznawalnych struktur zorganizowanych pozostają zróżnicowane struktury normatywne. Jedną z nich z kolei, przyjmując nieco zawężoną optykę, pozostaje typologiczna struktura normatywna przestępstwa. Posiada ona charakter zintegrowany o dwukierunkowym stopniu organizacji, co oznacza jej wewnętrzną spójność oraz dwupłaszczyznowe rozwarstwienie. Wyjściową strukturą normatywną typu przestępstwa pozostaje jego typ podstawowy (bazowy, zasadniczy). Z kolei ta struktura ulegać może dalszemu rozwarstwieniu, czyli podziałowi na dwie zasadnicze formuły w postaci typów

⁶ Zob. https://www.naukowiec.org/wiedza/statystyka/analiza-struktury_735.html.

⁷ Interesującym przykładem struktury z perspektywy językoznawstwa pozostaje struktura zdania. W początkowych etapach rozwoju gramatyki transformacyjno-generatywnej miała ona charakter abstrakcyjny oraz uniwersalny. Zdanie stanowiło formułę strukturalną właściwą dla wszystkich języków.

zmodyfikowanych⁸. Wskazane struktury typologiczne przestępstwa, przybierające charakter typów zmodyfikowanych: kwalifikowanego oraz uprzywilejowanego także mają charakter struktur złożonych o określonym stopniu wewnętrznej organizacji, uwzględniają bowiem w swojej konstrukcji zarówno elementy struktury normatywnej bazowej – typu podstawowego, jak również elementy specyficzne wyłącznie dla nich samych (znamiona kwalifikujące oraz uprzywilejowujące). Te struktury wyodrębnione jako formuły zorganizowane, funkcjonujące dwukierunkowo, począwszy od struktury wyjściowej ku typom zmodyfikowanym, tworzą kolejną bardziej złożoną strukturę – rodzinę typologiczną. Zatem wzajemne interakcje normatywne, kształtujące się między wskazanymi strukturami wskazują, że z pierwszej z nich (typu podstawowego), która także wykazuje odpowiedni stopień organizacji, wynikają kolejne, ulegające dalszym przeobrażeniom. Z kolei ich istnienie świadczy o tym, że relacje powstające na płaszczyźnie strukturalnej wskazują na dalsze interakcje między nimi, sfinalizowane stworzeniem pewnej spójnej całości typologicznej przestępstwa.

2. Typizacja jako proces kształtowania typu przestępstwa

Każda struktura normatywna przestępstwa powstaje w wyniku ściśle określonego procesu. Proces ten definiowany jest mianem typizacji i ma na celu wprowadzenie do porządku normatywnego nowych, nieistniejących wcześniej typów przestępstw albo przekształcenie tych, które już istnieją, oraz uczynienie z nich typów nowych lub przemodelowanych. Proces ten polega zatem na doborze i połączeniu znamion, które w sensie konstrukcyjnym stanowić będą finalnie wskazany, konkretny typ czynu zabronionego o określonych właściwościach i cechach, z zachowaniem określonych korelacji między nim samym a już istniejącymi przestępstwami.

⁸ T. Bojarski, *Odmiany podstawowych typów przestępstw w polskim prawie karnym*, Warszawa 1982, s. 124.

W przypadku typów zmodyfikowanych pewnym uproszczeniem konstrukcyjnym jest bazowanie w tworzeniu ich struktury na typie podstawowym i odpowiednio modyfikowanie jego konstrukcji poprzez zmianę i rozszerzanie zakresu istniejących, funkcjonujących znamion, poprzez elementy nowe, wprowadzone do układu strukturalnego zmodyfikowanego przestępstwa. W tym miejscu pojawia się zasadnicze pytanie: jakie przesłanki determinują tworzenie nowych typów przestępstw?

W charakterze ogólniejszej refleksji należy stwierdzić, że typizacja to proces pozwalający dokonać kwalifikacji określonych rodzajów zachowań, relewantnych z perspektywy prawa karnego, oraz stworzenie charakterystyki konkretnych typów przestępstw. W tym sensie typizacja stanowi odzwierciedlenie zjawiska kryminalizacji, związanej bezpośrednio z reakcją na wskazane zachowanie nielegalne w postaci zastosowania kar⁹. Typizacja stanowi zatem jej szczególną formę. Jednocześnie sam proces typizacji może odbywać się wielokierunkowo, prowadząc do: stworzenia nowego typu przestępstwa, do redukcji typów przestępstw już istniejących (detylizacja) lub do wprowadzenia konkretnych zmian, wkomponowanych w strukturę typu przestępstwa albo pozostawienia dotychczasowych regulacji, zawartych w ustawie karnej. *De facto* wszelkie prace prawotwórcze oscylują zatem między dwoma zjawiskami aktywności ustawodawcy: typizacją oraz detylizacją, a także innymi aktywnościami normatywnymi, które dotyczą poszczególnych typów czynów zabronionych, funkcjonujących lub mających funkcjonować w przyszłości.

Przyglądając się procesowi typizacji, należy zaznaczyć, że ma on charakter dynamiczny, co oznacza, że stanowi silne odzwierciedlenie przemian, które dokonują się w społeczeństwie na wszelkich płaszczyznach jego rozwoju: gospodarczej, ekonomicznej, politycznej, a nawet obyczajowej. W ten sposób formuły poszczególnych typów przestępstw skoncentrowane w kodeksach karnych stanowią odzwierciedlenie stanu świadomości społecznej, ale także potrzeb oraz stosunków międzyludzkich.

⁹ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestępstw*, Warszawa 1978, s. 57; I. Andrejew, *Zagadnienia typizacji przestępstw*, „Studia Iuridica” 1982, t. 10, s. 7.

W książce zaprezentowano rozważania dotyczące m.in.:

- płaszczyzn modyfikowania typu podstawowego przestępstwa,
- konstrukcji poszczególnych typów zmodyfikowanych: uprzywilejowanych oraz kwalifikowanych,
- właściwości analizowanych struktur normatywnych, a zwłaszcza dynamiki, relacyjności, samodzielności oraz proporcjonalności i dysproporcji występujących między nimi.

Wskazano ponadto szczególne zagadnienia z zakresu odpowiedzialności karnej w odniesieniu do badanej kategorii przestępstw (m.in. problematykę form stadialnych oraz postaci zjawiskowych, kwestię błędu co do okoliczności stanowiących znamię czynu zabronionego, relacje występujące między normami sankcjonowaną i sankcjonującą, a także rodzaje zbiegów) oraz scharakteryzowano te, które w sposób zasadniczy rzucają na specyfikę typów zmodyfikowanych.

Na podstawie porównania rozwiązań normatywnych przyjętych w poszczególnych regulacjach kodeksowych określono tendencje w zakresie częstotliwości oraz charakteru typizacji przestępstw zmodyfikowanych występujące w przeszłości oraz dominujące obecnie.

Książka zainteresuje zarówno przedstawicieli praktyki wymiaru sprawiedliwości – sędziów, prokuratorów, adwokatów i radców prawnych, jak i osoby zajmujące się dogmatyką prawa karnego.

Joanna Brzezińska – doktor nauk prawnych; adiunkt w Katedrze Prawa Karnego Materialnego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego; kierownik grantów badawczych Narodowego Centrum Nauki „Struktura zmodyfikowanych typów przestępstwa w prawie karnym. Studium teoretyczno-kryminologiczne” oraz „Prawnokarne i kryminologiczne aspekty przestępczości kobiet. Struktura, specyfika, tendencje”; członek Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego z siedzibą w Bordeaux (Association Internationale de Droit Pénal); autorka ponad 70 prac naukowych z zakresu prawa karnego materialnego i kryminologii publikowanych w kraju i za granicą.

9788382237108 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8223-710-8

9 788382 237108

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL